

**COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İDARENİN MASKE
TAKMA TEDBİRİNE İLİŞKİN YARGITAY KARARININ
HUKUKİ DEĞERLENDİRİLMESİ (YARGITAY 19. CEZA
DAİRESİ 2020/4354 E., 2020/14250 K., 09.11.2020 T.)**

Ayşegül KARACA DEDEOĞLU*

ÖZ

Covid-19 Pandemisi ile dünyada ve Türkiye’de idare tarafından temel hak ve hürriyetleri sınırlayan birçok tedbir alınmıştır. Bu tedbirlerden biri de hasta olsun ya da olmasın herkesin kamusal alanda maske takma zorunluluğu idi. Bu tedbire riayet etmeyenlere ise idari para cezası uygulanmıştır. Bu çalışmada bir kabahatlinin idari para cezasının iptaline ilişkin yargıya başvurusu ve cezayı iptal ettirmesinin akabinde Adalet Bakanlığı’nın kanun yararına bozma başvurusu ile Yargıtay özel dairesinin bu konuya ilişkin kararı, Anayasa’da temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemesi, sağlık mevzuatı ve idare hukuku açısından incelenmiştir. İdarenin hasta olmayanlara maske takma tedbiri uygulaması her ne kadar kamu sağlığını korumayı amaçlayan gerekli olduğu söylenen bir tedbir olsa da bu uygulama kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına bir müdahale olduğu, bu müdahalenin ancak kanunla yapılabileceği, idarenin düzenleyici işlemleri ile bu gibi temel haklara müdahale edemeyeceği ve tespiti yapılmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, E-Mail: aysegulkaraca@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5777-948X.

Karar İncelemesinin Gönderim Tarihi : 05.02.2024.

Karar İncelemesinin Kabul Tarihi : 31.12.2024.

Covid-19 Pandemi Sürecinde İdarenin Maske Takma Tedbirine İlişkin Yargıtay Kararının
Hukuki Değerlendirilmesi (Yargıtay 19. Ceza Dairesi 2020/4354 E., 2020/14250 K.,
09.11.2020 T.)

Anahtar Kelimeler: Sağlık hukuku, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, maske takma zorunluluğu, Covid-19.

**ANALYSIS LEGAL OF THE DECISION OF THE COURT
REGARDING THE MEASURE TO WEAR THE
ADMINISTRATION'S MASK DURING THE COVID-19
PANDEMIC PROCESS (COURT OF CASSATION 19TH
CRIMINAL CHAMBER, 2020/4354 E., 2020/14250 K.,
09.11.2020 T.)**

ABSTRACT

With the Covid-19 Pandemic, many measures have been taken by the administration in the world and in Turkey to limit fundamental rights and freedoms. One of these measures was that everyone was obliged to wear a mask in public spaces, whether they were sick or not. Administrative fines were imposed on those who did not comply with this measure. In this study, after a criminal's application to the judiciary for the cancellation of the administrative fine and having the penalty annulled, the Ministry of Justice's application for reversal in the interest of law and the decision of the special chamber of the Supreme Court on this issue are examined in terms of the Constitution's regulation on the limitation of fundamental rights and freedoms, health legislation and administrative law. has been examined. Although the administration's practice of wearing a mask for those who are not sick is a measure that is said to be necessary to protect public health, this practice is an intervention in the right to protect and develop the material and spiritual existence of the person, this intervention can only be made by law, and such fundamental rights are violated by the regulatory procedures of the administration. It has been determined that he cannot intervene.

Keywords: Health law, limitation of fundamental rights and freedoms, wearing the mask, covid-19.

**I. OLAY VE İNCELEMeye TABİ UYUŞMAZLIK
KONUSU**

Bolu ili' nde 20/05/2020 tarihinde işlek bir caddeye giriş yapmak isteyen bir vatandaş, bekçiler tarafından maske takma zorunluluğunu

ihlal ettiği gerekçesiyle 03/04/2020 tarihli Bolu ili Umumi Hıfzıssıhha Meclisi Kararı'nın 8. maddesi ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi gereğince kolluk görevlileri tarafından 392.00 TL idari para cezası uygulanmış bu karara karşı vatandaş, “maske takma zorunluluğu olduğunu bilmediğini ve bu konuya ilişkin kendisine herhangi bir uyarı da yapılamadığı” ndan bahisle Bolu İl Emniyet Müdürlüğü tarafından aleyhine tanzim edilen 20/05/2020 tarihli 2020/898 sayılı idari yaptırım kararının kaldırılmasına ilişkin Bolu Sulh Ceza Hâkimliği’ ne müracaat etmiştir.

II. MERCİLERİN KONU HAKKINDAKİ ÇÖZÜM TARZI

A. Sulh Ceza Hakimliği’nin Kararı

Sulh Ceza Hakimliği, Anayasa’ nın 13’ncü maddesi gereği temel hak ve hürriyetlerin, Anayasa’nın ilgili maddelerinde yazılı sebeplerle ve ancak kanunla sınırlandırabileceğini; maske takma zorunluluğuna dayanak olarak gösterilen 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 72’nci maddesinde salgın hastalıklara ilişkin tedbirlerin düzenlendiği, bu tedbirlerin hiçbirinde maske takma zorunluluğunun olmadığını, öte yandan sağlığın korunmasının Anayasa’ nın 56’ncı maddesine göre devletin ödevi olduğu, maske takma zorunluluğunun hukuki dayanağı var kabul edilse dahi, bilimsel olarak bir kişinin tek kullanımlık bir maskeyi en fazla 4 saat süreyle takabileceği, Anayasa’ nın 2. maddesinde yazılı olduğu üzere, sosyal hukuk devleti olmanın gereği olarak kişilere ekonomik külfet yükleyen maske takma tedbirine hükmeden devletin, herkese günde üç adet maske temin etme zorunluluğu olduğundan bahisle idari para cezasının kaldırılmasına karar vermiştir.

B. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Kanun Yararına Bozma İhbarnamesi

Adalet Bakanlığı, Sulh Ceza Hakimliğince idari para cezasının iptal edilmesinin akabinde, sağlıklı bireylerin kamusal alanda maske takma tedbirine uymalarını sağlamak için kanun yararına bozma istemi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na müracaat etmiş ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, “Kanun Yararına Bozma İhbarnamesi” ile “5442 sayılı Kanunun 11-C ve 66’ncı maddesi gereği en büyük mülki idare amirinin “kamu esenliğinin sağlanması” için gerekli tedbirleri alabileceği, alınan bu tedbirlere aykırı davranılması durumunda

Kabahatler Kanunu’nun 32’nci maddesi gereği idari yaptırıma tabi tutulacağı, ayrıca Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 64 ve 282’nci maddeleri de Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda yazılı yasaklara aykırı davranışlarda idari para cezası verilebileceği; bu bağlamda Bolu Valiliği Umumi Hıfzıssıhha Meclisinin usulüne uygun bir şekilde aldığı maske takma zorunluluğu kararına aykırı hareket edilmesi neticesinde Kabahatler Kanunu 32’nci maddeye göre değil 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 282’nci maddeye uygulanacağı, Bolu Sulh Ceza Hakimliğinin gerekçesinin ise herhangi bir bilimsel veriye dayanmayan soyut ve sübjektif değerlendirmeden ibaret olduğu, idari para cezası karar tutanağına karşı yapılan itirazın reddine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesi uyarınca anılan kararın “Kanun Yararına Bozulması” isteminde bulunmuştur” bahisle Adalet Bakanlığının müracaatını Yargıtay Özel Dairesine göndermiştir.

C. Özel Daire Kararı

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 09/11/2020 Tarih ve 2020/4354 Esas, 2020/14250 Karar Sayılı Kararı ile “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu m. 27’de Umumi Hıfzıssıhha Meclislerine bulaşıcı ve salgın hastalıkların izalesi için durumun şartlarına göre gereken tedbirleri alma yetkisini verdiğini, m. 28 ile de Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri tarafından belirlenen tedbirlerin icrasında en büyük mülki idare amiri tarafından icra edileceği düzenlendiğinden Vali ve Kaymakamların Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri tarafından bulaşıcı ve salgın hastalıkların kontrolü için önerdiği tedbirleri uygulamada yetkili olduğunu ve 5442 Sayılı Kanunu’nun 66/1. maddesinde Valilerce kanunların verdiği yetkiye istinaden çıkarılan emirlere riayet etmeyenler hakkında 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nu 32. maddesi gereği idari yaptırım uygulanabileceğini belirtmiştir. Ancak bunun içinde öncelikle söz konusu tedbirin il genelinde ilanının yapılması gerektiği ve usulüne uygun ilan edilmemişse idari para cezasının şartları oluşmaması nedeniyle ortadan kaldırılmasına; şayet ilan, usulüne yapılmış ise bu kez de kolluğun yetkisinin sadece tutanak tutmaktan ibaret olduğunu ve idari para cezası işleminin Valilik tarafından tesis edilebileceğinden cihetle Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 309/4-A maddesi uyarınca **“kanun yararına bozulmasına”** oy çokluğu ile 14.12.2020 tarihinde karar vermiştir.

D. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Daire Kararına Karşı İtirazı

Yargıtay Özel Daire'nin bu kararı üzerine 12/01/2021 tarihinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı “Somut uyuşmazlığın Daire tarafından Kanun Yararına Bozma İhbarnamesi ’nin dışına çıkılarak tüm yönleriyle incelendiği, “idare tarafından getirilen maske takma mecburiyetinin ihlal edilmesi halinde “emre aykırı davranış” tan dolayı 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun m.32 gereği değil 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 282. maddesi gereği idari para cezası uygulanacağı ve bu idari para cezasının “mahalli mülki amir” tarafından olmasa bile kolluk güçleri tarafından verilmesi halinde bu hususun yetki tecavüzü olmadığına, sadece tali nitelikte ve sonuca etkisiz usul noksanlığı/sakatlığı olduğuna ve kolluğun düzenlediği idari para cezası karar tutanağındaki eksik hususların tamamlanmasının idarenin takdir yetkisinde olduğundan Kanun çerçevesinde alınan kararların ilanın zorunlu olmadığı” bahisle Yargıtay Özel Daire’nin ilamının kaldırılmasını talep etmiştir.

E. İtiraz Üzerine Özel Daire’nin Kararı

Özel Daire, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın itirazı üzerine 25/01/2021 tarih ve 2021/627 Esas- 2021/ 465 Karar sayılı ilamı ile 14/12/2020 gün ve 2020/5699 Esas- 2020/19579 Karar sayılı ilamında; “somut uyuşmazlığın 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 282. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmakla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Kanun Yararına Bozma İhbarnamesi içeriği yerinde görülerek Bolu Sulh Ceza Hakimliğinin 07/07/2020 tarihli, 2020/1915 D-İş Sayılı Kararının CMK’ nın 309/4-c maddesi uyarınca aleyhe sonuç doğurmamak ve yeniden yargılamayı gerektirmemek üzere, kanun yararına bozulmasına oy çokluğu ile karar vermiştir.”

F. Çözülmesi Gereken Hukuki Meseleler

Anayasa ile güvence altına alınmış temel hak ve hürriyetlerin olağan dönemlerde nasıl sınırlandırılacağı ve sınırlamanın sınırlarının neler olduğunun belirlenerek idarenin kamusal alanda herkesi maske takmaya zorlaması Anayasa ile güvence altına alınmış hangi temel hakkın sınırlaması olduğunun tespit edilerek idarenin kamusal alanda COVID-19 virüsünün etekte etmediği kişilere de maske takmaya zorlama tedbirinin

sağlık mevzuatında düzenlenip düzenlenmediğinin tespit edilmesi gereklidir. Ayrıca sağlık mevzuatı dışında idarenin kamu sağlığını koruma amacıyla hasta olmayan kişilere de düzenleyici işlemlerle kamusal alanlarda maske takma zorunluluğu getirip getiremeyeceği ve bu yükümlülüğe aykırı davranışın yaptırımının Kabahatler Kanunu'yla mı yoksa Hıfzıssıhha Kanunu olacağı çözülmesi gereken ikinci hukuki sorundur.

III. HUKUKİ İNCELEME

2019 Yılı Aralık başında, Çin' in Hubei Bölgesinin başkenti Vuhan' da ortaya çıkan ve COVID-19 olarak adlandırılan yeni bir korona virüsü tespit edilmiş ve insandan insana bulaşan bu virüs, Ocak 2020 ortasında artış göstererek 11 Mart 2020' de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından COVID-19 küresel salgın ilan edilmiştir.¹ Bu salgını kontrol altında tutmak amacıyla Türkiye'de ve dünyada çeşitli tedbirler alınmış, sadece enfekte olanlara değil olmayanlara da yönelik temel hak ve hürriyetleri sınırlayan çeşitli yükümlülükler getirilmiştir.² Bu yükümlülüklerden birisi de kamusal alanda sağlıklı bireylerin de maske takma yükümlülüğü idi. O dönemde kamusal alanda maske takmayanlara idari para cezası uygulanmaktaydı.³

¹ <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
Erişim Tarihi: 15.05.2022.

² Hasta olmayanların da maske takma zorunluluğu, belirli mesleklerin icrasının durdurulması, uzaktan ve esnek çalışma, şehirler arası seyahat sınırlaması, 20 yaş altı ve 65 yaş üstü kişilerin sokağa çıkma kısıtlaması, hafta sonu tüm ülkede sokağa çıkma yasağı, eğitimin uzaktan online yapılması, camilerin kapatılması, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetini durdurulması vb.

³ Söz konusu idari para cezaları 03/11/2022 tarih ve 7420 Sayılı Kanun'un geçici 4. maddesi ile iptal edilmiş ve tahsil edilen idari para cezalarının iade edilmesi öngörülmüştür. Söz konusu düzenleme şu şekildedir: (1) 24/4/1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu kapsamında COVID-19 salgın hastalığının ülkemizde yayılmasını önlemek amacıyla 11/3/2020 tarihinden itibaren bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar verilen ve bu Kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla ilgisine tebliğ edilmemiş olan idari para cezaları tebliğ edilmez, tebliğ edilmiş olanların tahsilinden vazgeçilir. Bu

İdarenin sağlıklı bireyleri maske takma tedbirine zorlamasına ilişkin Yargıtay'ın bu kararı; 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın⁴ temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasına ilişkin düzenlemesi kamu sağlığını düzenleyen 1590 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu⁵ (UHK)⁶ ve diğer sağlık mevzuatı ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu⁷, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu⁸ çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmiştir.

A. Devletin Sağlığı Koruma Yükümlülüğü

1982 Anayasası'nın 5'inci⁹ ve 17/1' inci¹⁰ maddeleri gereği devletin, bireylerin maddi ve manevi varlığının gelişmesi ve ayrıca yaşaması için gerekli şartları hazırlama yükümlülüğü bulunmaktadır. 1982 Anayasası 56' ncı maddesinde ise sağlık herkese tanınmış bir hak olarak kabul edilmiş ve devlete de sağlığı korumaya ilişkin çeşitli pozitif

maddenin yürürlük tarihinden önce işlenen söz konusu kabahatler için idari para cezası verilmez, (İptal ibare: Anayasa Mahkemesinin 5/4/2023 Tarihli ve E: 2023/44, K: 2023/71 Sayılı Kararı ile.) (2) (Ek: 14/7/2023-7456/24 md.) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce tahsil edilen idari para cezaları, 31/12/2024 tarihine kadar tahsilatı yapan idari birime yapılacak başvuru üzerine Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre iade edilir.

⁴ Bu Anayasa, Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7/11/1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır (Bundan sonra Anayasa olarak anılacaktır).

⁵ R. G. 6/5/1930, Sayı.1489.

⁶ Bundan sonra UHK olarak anılacaktır.

⁷ R.G. 18/6/1949, Sayı. 7236.

⁸ R.G. 31/3/2005, Sayı. 25772 (Mükerrer).

⁹ Bkz. Anayasa madde 5 – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

¹⁰ Bkz. Anayasa 17 Madde 17 – Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

edimler yüklemiştir.¹¹ Ayrıca Türkiye'nin de taraf olduğu ve Anayasa'nın 90'ıncı maddesi gereği iç hukuka dahil olan Avrupa Sosyal Şartı'nda¹², Sözleşme 'ye taraf olan devletlere salgın hastalıklarla mücadele etmeye yönelik pozitif yükümlülük yüklenmiştir.¹³ Yine aynı şekilde ülkemizin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde de (ESKHS)¹⁴ salgınla mücadeleye

¹¹ Bkz. Anayasa madde 56 – “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir”.

¹² Avrupa Sosyal Şartı, temel sosyal hakları koruyan medeni ve siyasi hakları güvenceye alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni takviye eden bir Avrupa Sözleşmesi'dir. Avrupa Konseyi' ne üye devletler, 1950'de AİHS'ni imzaladıktan on bir yıl sonra 18 Ekim 1961'de Avrupa Sosyal Şartı'nı (European Social Charter- ASS) Torino'da imzalamış ve Sözleşme 1965 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme çeşitli Protokollerle takviye edildikten sonra 1996 yılında Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (GG-ASS) kabul edilmiş ve 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 18 Ekim 1961 tarihinde imzalamış ve 16 Haziran 1989 tarihinde onaylamıştır.

¹³ Bkz. Avrupa Sosyal Şartı madde 11- Sağlığın korunması hakkı

Akit Taraflar, sağlığın korunması hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla ya doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle iş birliği içinde, diğer önlemlerin yanı sıra,

1. Sağlığın bozulmasına yol açan nedenleri olabildiğince ortadan kaldırmak;

2. Sağlıklı olmayı teşvik etmek ve sağlık konularında kişisel sorumluluk duygusunu geliştirmek üzere eğitim ve danışma hizmetleri sağlamak;

3. Kazalar açısından olduğu gibi, salgın, yöresel ve diğer hastalıkları olabildiğince önlemek üzere tasarlanmış uygun önlemler almayı taahhüt ederler. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2021.

¹⁴ ESKHS, BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilerek 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmış ve 3 Ocak 1976 tarihinde

ilişkin Sözleşme’ ye taraf olan devletlere çeşitli yükümlülükler yüklenmiştir.¹⁵ Yine Ekonomik ve Sosyal Haklar Komitesi’nin 12. maddesinin 14 No’lu Genel Yorumunda,¹⁶ Sözleşme ‘ye taraf devletlerin, salgın hastalıkları önleme ve tedavi etme gibi sağlık hakkını yerine getirmeyi “çekirdek yükümlülük” olarak değerlendirmiş ve taraf

-
- yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 yılında imzalamış, 18 Haziran 2003 tarihinde onaylamış olmakla birlikte Sözleşmeyi onaylayan son Avrupa Konseyi üyesidir.
- ¹⁵ Bkz. ESKHS “madde 12/1; Bu Sözleşme’ ye taraf devletler, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ederler.
2. Bu Sözleşme’ ye taraf devletlerin, bu hakkın tam olarak kullanılmasını sağlamak için alacakları tedbirler şu amaçlara yönelik olacaktır:
- (a) Ölü doğum ve çocuk ölümleri oranlarının düşürülmesini ve çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamak;
- (b) Çevresel ve sınai sağlık şartlarının her yönüyle iyileştirilmesi;
- (c) Salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;
- (d) Hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulların yaratılması.” Bkz.
- <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2023.
- ¹⁶ Madde 12.2 (c): Hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü hakkı: 16. Bkz ESKH Komitesi’nin 14 No’lu Genel Yorumu “Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü” (Madde 12.2 (c)), başta HIV/AIDS olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalıklar ile cinsel sağlık ve üreme sağlığını olumsuz yönde etkileyen diğer sorunlar gibi, davranışla ilgili sağlık sorunlarına yönelik önleyici programları ve eğitim programlarının oluşturulmasını; ve çevre güvenliği, eğitim, ekonomik kalkınma ve cinsiyet eşitliği gibi iyi sağlığın belirleyici etmenlerinin ileriye götürülmesini gerektirmektedir. Tedavi hakkı, kaza, salgın hastalık ve diğer benzeri sağlığı tehdit eden koşulların söz konusu olduğu durumlar için acil tıbbi bakım sisteminin oluşturulmasını ve olağanüstü hallerde afet yardımı ve insani yardımın sağlanmasını içermektedir. Hastalıkların kontrolü ile, Devletlerin, diğer şeylerin yanı sıra, epidemiyolojik tarama ve ayırtırmaya dayalı veri toplamanın kullanılması ve geliştirilmesiyle ilgili teknolojileri sağlama konusundaki tekil ve ortak çabalarına ve bağışıklama programlarının ve bulaşıcı hastalıklarının kontrolüne yönelik diğer stratejilerin uygulanması ve yaygınlaştırılması atıfta bulunmaktadır. Bkz. <https://ihop.org.tr/ekonomik-sosyal-ve-kueltuirel-haklar-komitesi/> Erişim Tarihi: 16.05.2023.

devletlerin “*mali yetersizlikleri*” ni ileri sürerek bu yükümlülüklerden kaçınmayacağını belirtmiştir.¹⁷ 1982 Anayasası’nın 65’inci maddesi bu kapsamda değerlendirildiğinde salgın hastalıklarla mücadele edilirken devletin mali yetersizliğini gerekçe göstererek salgın hastalıkları önleme ve tedavi etme yükümlülüğünden kaçınmayacağını söyleyebiliriz.¹⁸

B. Kamusal Alanda Maske Takma Zorunluluğunun Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Bakımından Değerlendirilmesi

Hürriyet sözcüğü Arapça kökenli bir sözcük olup “*özgürlük, soyluluk, nefsin tutkularından kurtulma; bir kişi, zümre veya kurumun kanunî haklarını koruma ve kullanma serbestliği*” gibi anlamlarda kullanılan geniş kapsamlı bir terimdir.¹⁹

“Özgürlük” kavramı ise Türkçe kökenli bir sözcük olup “öz” sözcüğünden türemiştir. “Öz” sözcüğü de Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “*bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı; iç, nefis (I), derun, ruh, varoluş karşıtı*” anlamına gelmekte özgürlük kavramı ise, “*her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet*” olarak tanımlanmaktadır.²⁰

¹⁷ EKSHS 2. maddenin 3 No’ lu Genel Komite Yorumunda, taraf devletlerce üstlenilen genel hukuki yükümlülüklerin niteliğini tanımlamaktadır. Devletin özellikle yaşam hakkı söz konusu olduğunda en azından asgarî bir sağlık hizmetini üstlenmesi, mali kapasiteleri ne olursa olsun tüm devletlerin sağlık alanında en azından asgarî standartların aynı olması hedeflenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

¹⁸ Bu dönemde COVID-19, acil hal tanımı kapsamına dahil edilmiş ve özel hastanelerde ilave ücret alınmayacağı belirtilmiştir. Bkz. 9 Nisan 2020 tarihinde Resmî Gazete Yayınlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ’ in 1. maddesinde “Acil hal tanımına pandemi süresince pandemi olgularına yönelik tanı ve tedavileri kapsamaktadır. Bu nedenle sağlanan sağlık hizmetleri acil sağlık hizmeti olarak kabul edilir” şeklinde değiştirilmiştir. İlave ücret alınmayacak sağlık hizmetleri içine
k) Pandemi süresince pandemi olgularının tanı ve tedavileri, (Ek bent: RG-09/04/2020- 31094/ 2 md. Yürürlük: 09/04/2020) ile bu işlemlere ilişkin sunulan sağlık hizmetlerinden.

¹⁹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=h%C3%BCrriyet&p=m> Erişim Tarihi: 22.09.2023.

²⁰ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.04.2023.

Özgürlük, İngilizce’ de “*freedom*”, “*liberty*”,²¹ anlamlarına gelmekte;²² bu kavram ayrıca “*otonomi*” veya “*özerklik*” anlamlarında da kullanılmaktadır.²³ Tüm bu tanımlamaların ışığında özgürlüğü, bireye dışarıdan gelen zorlayıcı bir etki veya herhangi bir kısıtlama olmaksızın bireyin düşünce ve davranışlarını serbest iradesiyle yönlendirebilmesi durumu olarak tanımlayabiliriz.²⁴ Hürriyet ve özgürlük kavramı eş anlamlı kabul edilse de anlam ve kapsam bakımından birbirinden farklı olup Anayasamız da “hürriyet” kavramını kullanmayı tercih etmiştir.

1982 Anayasası’nın 12’nci maddesinin ilk fıkrası “*herkesin, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu*” belirtmiş ve kişinin kendi rızası dahilinde olsa dahi bazı özgürlüklerden vazgeçemeyeceğini hüküm altına almıştır. Bu düzenleme hakkın öznesi olarak “*herkes*” ibaresini kullanarak özü ve düzenleniş biçimi açısından kaynağını doğal hukuktan alarak bu bağlamda da temel hak ve hürriyetlerin kaynağı ve hareket noktasına işaret etmektedir.²⁵ Aynı şekilde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun²⁶ 26’ncı maddesinde de rızanın bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmesi, kişinin sadece “*mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin*” olması kaydıyla bu hakkı sınırlayarak, insanın sahip olduğu tüm haklara ilişkin mutlak tasarruf sahibi olmadığı tekrarlanmıştır.²⁷ Yani kişinin sahip olduğu bazı hak ve hürriyetlerden kişinin rızası olsa dahi vazgeçmesi mümkün değildir. Bu haklar kişiyi devlete, üçüncü kişilere ve hatta kendisine karşı korumaktadır.

²¹ Bezmez, Serap. Brown, Charles. Blakney, Richard: Redhouse Büyük El Sözlüğü, İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce, 17. bs., Sev Yayınları, İstanbul, 2017, s. 553.

²² Doğan, Özlem: Ahlakta, Hukukta ve Siyasette Özgürlük Kavramı Üstüne, İÜHFM, 2014, LXXII, (1), 87-94, s. 87.

²³ Bezmez, Brown, Blakney, s. 27.

²⁴ Cevizci, Ahmet: Felsefe Sözlüğü, 5. bs., Say Yayınları, İstanbul, 2015, s. 343.

²⁵ Gönül, Mustafa: Anayasal Normlar Hiyerarşisi ve Temel Hakların Korunmasındaki İşlevi, Avrupa Anayasa Mahkemeleri VIII. Konferansı’na sunulan basılmamış Tebliğ, Ankara, 1990, s. 5-14.

²⁶ R.G. 12/10/2004, Sayı. 25611.

²⁷ Bkz. TCK madde 26- -(2) Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.

Diğer taraftan bir hukuk devletinde hiçbir şekilde kişi hürriyetini sınırlandırmayacağını söylemek mümkün değildir. Hürriyetlerin sınırlandırıldığı ortamda anarşinin doğmaması kaçınılmazdır. Bu kapsamda sınırlamayı, “*belli bir hakkın anayasaca öngörülmüş ya da belirlenmiş bulunan norm alanına kanun yoluyla (veya kanuna dayanılarak) dışarıdan yapılan ve bu alan içinde kişiye sağlanan olanakları daraltan bir müdahale*” olarak tanımlayabiliriz.²⁸

Bu noktada Gözler, 1982 Anayasası’nda temel hak ve hürriyetlerin korunmasının “*iç koruma*” ve “*uluslararası koruma*”²⁹ olmak üzere iki aşamalı olduğunu belirtmiştir.³⁰ İç koruma, yasamaya, yürütmeye ve özel kişilere karşı koruma olarak üç perspektiften incelenebilir. Uluslararası koruma ise 2. Dünya Savaşı sonrası yapılan Birleşmiş Milletler veya bölgesel anlaşmalar ve bu anlaşmaların koruma mekanizmalarıyla denetlenmektedir. Bunlardan en etkilisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesidir.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlaması ise “Anayasal” ve “Yasal” sınırlamalar yoluyla yapılmaktadır. Anayasa’nın kendisi tarafından getirilen ve temel hak ve hürriyetin sınırlandırılmasında kanun koyucunun takdir yetkisinin olmadığı sınırlamalar Anayasal sınırlama iken kanun koyucunun takdirine bırakılanlar ise yasal sınırlamalardır.³¹

Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin yasa ile yapılacak sınırlamasında kimi yerde “*kanunla sınırlandırılabilir*”, kimi yerlerde ise “*kanunla tespit edilir ve düzenlenir*” gibi farklı ifadeler kullanmıştır.³²

²⁸ Sağlam, Fazıl: Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, 1.bs., AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982, s.22-23.

²⁹ En etkili uluslararası koruma şüphesiz ki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olup uluslararası koruma bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

³⁰ Gözler, Kemal: Anayasa Hukukuna Giriş, 25.bs., Ekin Yayınevi, Bursa, 2018, s.143.

³¹ Demirkol, Mustafa: Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi, Balkan Journal of Social Sciences / Balkan Sosyal Bilimler Dergisi ICOMEP 2017, Özel Sayı, 17-27, s.23. Yüzbaşıoğlu, Necmi: Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul, 1993, s. 214.

³² Örneğin m. 13: “Temel hak ve hürriyetler.....kanunla sınırlandırılabilir”, m. 23 f. IV: “Yerleşme hürriyeti.....kanunla sınırlandırılabilir”. m 35: “Mülkiyet ve miras hakları.....kanunla sınırlandırılabilir”. m. 42 f. II: “Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir”.

Ancak Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasının ancak kanunla yapılması gerekliliğine vurgu yapmanın yanı sıra sınırlamanın belli amaçlara hizmet etmesini ve koşullara dayanmasını, bazen de belli araçları kullanmasını istediği “*nitelikli yasa sınırlaması kaydı*” da bulunmaktadır.³³ Bu noktada 1982 Anayasası’nda temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak Anayasa’nın “*ikinci kısım*”, “*birinci bölümünde*” yer alan “*genel hükümler*” başlığı altında 13’üncü maddesinde olağan dönemlerde “*temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması*”, 14’üncü maddesinde “*temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması*” ve 15’inci maddesinde de olağanüstü dönemlerde “*temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması*” kavramları düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler içinde pandemi sürecinde “*olağanüstü hâl*”³⁴ ilan edilmediği için konuya ilişkin olarak olağan dönemlerde temel

³³ Gören, Zafer: Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2007, 2 (12), 39-59, s.47.

³⁴ Salgın hastalık sebebiyle ilan edilecek olağanüstü halde alınacak tedbirler Olağanüstü Hal Kanunu’nun 9. maddesinde a) *Bölgenin belirli yerlerinde yerleşimi yasaklamak, belirli yerleşim yerlerine girişi ve buralardan çıkışı sınırlamak, belli yerleşim yerlerini boşaltmak veya başka yerlere nakletmek,*
b) *Resmi ve özel her derecedeki öğretim ve eğitim kurumlarında öğrenime ara vermek ve öğrenci yurtlarını süreli veya süresiz olarak kapatmak,*
c) *Gazino, lokanta, birahane, meyhane, lokal, taverna, diskotek, bar, dansing, sinema, tiyatro ve benzeri eğlence yerleri ile kulüp vesair oyun salonlarını, otel, motel, kamping, tatil köyü ve benzeri konaklama tesislerini denetlemek ve bunların açılma ve kapanma zamanını tayin etmek, sınırlamak, gerektiğinde kapatmak ve bu yerleri olağanüstü halin icaplarına göre kullanmak,*
d) *Bölgede olağanüstü hâl hizmetlerinin yürütülmesi ile görevli personelin yıllık izinlerini sınırlamak veya kaldırmak,*
e) *Bölge sınırları içerisindeki tüm haberleşme araç ve gereçlerinden yararlanmak ve gerektiğinde bu amaçla geçici olarak bunlara el koymak,*
f) *Tehlike arz eden binaları yıkmak; sağlığı tehdit ettiği tespit olunan taşınır ve taşınmaz mallar ile sağlığa zararlı gıda maddelerini ve mahsullerini imha etmek,*
g) *Belli gıda maddeleri ile hayvan ve hayvan yemi ve hayvan ürünlerinin bölge dışına çıkarılmasını veya bölgeye sokulmalarını kontrol etmek, sınırlamak veya gerektiğinde yasaklamak,*
h) *Gerekli görülen zaruri ihtiyaç maddelerinin dağıtımını düzenlemek,*
i) *Halkın beslenmesi, ısınması, temizliği ve aydınlanması için gerekli gıda madde ve eşyalarla her türlü yakıtın, sağlığın korunmasında, tedavide ve*

hak ve hürriyetlerin sınırlama rejimi bakımından 13'üncü maddede belirtilen kriterlerin ele alınıp incelenmesi Anayasal zorunluluktur. Düzenleme “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz*” şeklindedir. Bu düzenlemeye ilişkin olarak 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliğinin, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması bakımından önemli bir tarih olduğunu söyleyebiliriz.³⁵ Zira 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 13'üncü maddede belirtilen genel sınırlama sebeplerinin tümünün kaldırılmış olması bakımından köklü yenilikler getirmiştir.³⁶

Anayasa'nın 13'üncü maddesi değişiklikten önce Anayasa ile güvence altına alınan tüm temel hak ve hürriyetler, “*genel sağlığın*” da içinde bulunduğu dokuz farklı genel sınırlama sebebiyle sınırlandırılmıştı. Bu dokuz farklı genel sınırlama nedenler haricinde ayrıca ilgili temel hak ve hürriyete ilişkin düzenlemede belirtilen özel sınırlama sebep veya sebeplerine dayanarak da yasa koyucu tarafından sınırlandırılmaktaydı. 2001 yılında gerçekleşen Anayasa değişikliği sonrası temel hak ve hürriyetler, yalnızca ilgili düzenlemede yer alan özel sınırlama sebeplerine bağlı olarak sınırlandırılacağı belirtilmiştir. Bu köklü değişiklikle beraber “*katmerli sınırlama sisteminden kademeli*

tıpta kullanılan ilaç, kimyevi madde, alet ve diğer şeylerin, inşaat, sanayi, ulaşım ve tarımda kullanılan eşya ve maddelerin, kamu için gerekli diğer mal, eşya, araç, gereç ve her türlü maddelerin imali, satımı, dağıtımı, depolanması ve ticareti konularında gerekli tedbirleri almak, bu yerlere gerektiğinde elkoymak, kontrol etmek ve bu malları satıştan kaçınan, saklayan, kaçırın, fazla fiyatla satan, imalatını durduran veya yavaşlatanlar hakkında fiilin işleniş şekli veya niteliği de nazara alınarak işyeri bulunduğu mahal için hayati önem taşımadığı takdirde işyerini kapatmak,

j) Kara, deniz ve hava trafik düzenine ilişkin tedbirleri almak, ulaştırma araçlarının bölgeye giriş ve çıkışlarını kayıtlamak veya yasaklamak.”

³⁵ Bkz. 03/10/2001 Tarih ve 4709 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”

³⁶ 13. maddenin ilk metni uyarınca tüm temel hak ve özgürlüklerin, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile sınırlandırılabilmesi mümkündü.

sınırlandırma sistemine geçişin sağlandığı” belirtilmiştir.³⁷ Bu düzenleme şekli genel sınırlama sebeplerine yer vermeyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sistemine uygun hale getirilmiştir.

Diğer taraftan genel sınırlama sebeplerinin bu şekilde Anayasa’dan çıkartılması, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması bakımından bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Zira Anayasa ile korunan bazı hak ve hürriyetler bakımından “*özel sınırlama nedenleri*” bulunmamakta ve yine bu hak ve hürriyetlerden bazıları, “*mutlak*” ya da “*çekirdek haklar*” kategorisi içinde de yer almamaktadır. Örneğin Anayasa’nın 23’üncü maddesinde düzenlenen “*seyahat özgürlüğü*” nü sınırlama nedenleri arasında “*genel sağlık*” nedeni yer almamaktadır. Bu durumda COVID-19 pandemisi gibi bir salgın durumunda bir bölgede karantina ilan edilmesi ve “*genel sağlık*” gerekçesiyle seyahat etme hürriyetinin kısıtlanması Anayasa’ya aykırı olduğu ileri sürülecektir.³⁸ Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında genel sınırlama sebeplerine yer verilmemesine ilişkin sınırlama içermeyen maddelerde ya da eksik düzenlenen maddelerde durumun nasıl çözüleceğine ilişkin çözüm önerisi olarak ilgili maddelere ilişkin değişiklik yapılması veya bir başka çözüm yolu olarak Federal Alman Bonn Anayasası’nda uygulanan “*nesnel ve anayasal sınırlılık*” esası olabilir.³⁹

Anayasa’da “*özel hayatın gizliliği*” (m.20), “*konut dokunulmazlığı*” (m.21), “*haberleşme hürriyeti*” (m.22), “*dernek kurma hürriyeti*” (m.33), “*sendika kurma hakkı*” (m.51), “*yargı yolu*” (m.125/6) başlıkları altında “*genel sağlık*” özel bir sınırlama sebebi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Anayasa’nın 19’uncu maddesine göre “*...hastalık yayabilecek bir kişinin, bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi*” amacıyla kişiyi hürriyetinden yoksun bırakılması mümkün kılınmıştır. Anayasa’nın bu düzenlemesinde kişi hürriyeti ve

³⁷ Dündar, Sezer Tijen: 1982 Anayasasına Göre Özel Sınırlama Sebebi Bulunmayan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sorunu ve Anayasa Mahkemesi Kararları, Anayasa Hukuku Dergisi, 2014, 3(5), 375-411, s. 377.

³⁸ <https://www.anayasa.gen.tr/madde13.htm> Erişim Tarihi: 18.05.2021.

³⁹ Sağlam, Mehmet: Ekim 2001 Tarihinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri Sonrasında, Düzenlendikleri Maddede Hiçbir Sınırlama Nedenine Yer Verilmemiş Olan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırı Sorunu, Anayasa Yargısı, 2002,18, (1), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939124> Erişim Tarihi: 29.09.2022.

güvenliği hakkının “*özel sınırlama sebebi olarak*” her ne kadar “*hastalık yayma*” ibaresi ile ifade edilmiş olsa da bu ibare ile toplum sağlığını korumayı amaçladığını ve bu durumun “*genel sağlık*” durumu içinde kabul edilebilecek bir durum olduğunu; ayrıca bu özel sınırlama sebebi için de kanuni bir dayanağa ihtiyaç bulunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak olağan dönemlerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlaması ancak kanunla düzenlenebilir (Anayasa m. 13) ve düzenleme ile getirilecek temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak da kanunda açık bir belirleme bulunmak zorundadır.⁴⁰ Bu bağlamda 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanına herhangi bir yetki kanununa gerek olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkartma yetkisi verilmiş,⁴¹ ancak düzenlemede Cumhurbaşkanına kararname çıkartma yetkisine sınırlama getirilmiştir. Buna göre “*Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez.*” Aksi takdirde bu durum iptal nedenidir.⁴² Yani kanunda bir belirleme olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnameleri gibi idarenin düzenleyici işlemleriyle temel hak ve hürriyetlerin sınırlaması söz konusu değildir.

Anayasa’da belirtilen “temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlamanın sınırı” ibaresi ile aslında yasa koyucu için geçerli olan sınırlar ifade edilmektedir.⁴³ 1982 Anayasası’nın 13’üncü maddesinin devamında “*Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz*” şeklinde sınırlamanın sınırları olarak belirlenmiştir. Bu kısımda geçen “*Anayasa’nın özüne ve sözüne*” ifadesindeki “*sözüne*” ifadesinden anayasanın tüm metninin olduğu anlaşılmalıdır.⁴⁴ Anayasaya uygunluktan Anayasa’nın sözüne ve ruhuna bağlı olmayı anlamının yanında bu öz ve sözün dışında sınırlama yapmama anlaşılmalıdır. Bu

⁴⁰ Anayasada geçen “düzenleme” ibaresi sınırlamadan daha geniş ve kapsamlı olduğu ileri sürülmektedir. Zira hakkı sınırlayıcı düzenleme olabileceği gibi hakkı güçlendiren düzenleme de olabilir. Bkz Sağlam, 184.

⁴¹ Bkz. 21/01/2017 Tarihli 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

⁴² Akkaya, Hikmet Murat: Vücut Bütünlüğüne Yönelik Rıza Aranmadan Gerçekleştirilen Müdahaleler, Adalet Yayınevi, 2019, Ankara, s. 35.

⁴³ Gören, s.50.

⁴⁴ Demirkol, s.24.

ölçüt, sınırlamanın sınırı olan diğer ölçütlerden daha kapsamlıdır. Çünkü söz ve ruha uygunluğun içinde diğer sınırlamanın sınırı olan ölçütler de bulunmaktadır.⁴⁵

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında “*Demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine aykırı olmama*” ölçütü 2001 yılındaki değişiklikten önce “*demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ve öngördükleri amaç dışında kullanılmayacağı*” şeklindeydi. Değişiklik ile “*demokratik toplum düzenine*” “*laik Cumhuriyet*” eklenmiş ancak “*öngörülen amaç dışında kullanılmayacağı*” ibaresine yeni düzenlemede yer verilmemiştir. Demokratik toplum düzeninin gereklerinden ne anlaşılabileceği yoruma açık bir husustur. Ancak bu ölçütten “*ifade özgürlüğü, çoğulculuk, açık görüşlülük ve hoşgörü*” demokratik toplum düzeninin kurucu unsurları olarak sayılabilir.⁴⁶

Düzenlemede geçen “*temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın*” ifadesinde geçen “*hak ve hürriyetin özü*” kavramı, hak ve hürriyetin vazgeçilmez ögesi, dokunulduğunda söz konusu hak ve hürriyeti anlamsız kılacak olan asli çekirdeği olarak tanımlayabiliriz.⁴⁷ Öze dokunma yasağı, 1961 Anayasasında yer almasına rağmen tekrar bir ilke olarak 1982 Anayasasında benimsenmesi 2001 yılında yapılan değişiklik ile gerçekleşmiştir. Hakkın özü kavramı Anayasa Mahkemesinin bir kararında “*dokunulmayacak “öz” her temel hak ve özgürlük açısından farklılık göstermekle birlikte sınırlamanın hakkın özüne dokunmadığının kabulü için temel hakların kullanılmasını ciddi surette güçleştirip amacına ulaşmasına engel olmaması ve etkisini ortadan kaldıracı bir nitelik taşımaması gerekir.*”⁴⁸

Bir diğer sınırlamanın sınırı olan “ölçülülük” ilkesi, hukuki ilişkilerin adaletli ve dengeli bir şekilde düzenlenmesini ve ayrıca sınırlamada başvuru aracının sınırlama amacı açısından gerekli olmasını ifade eder.⁴⁹ Bu ilke, 2001 yılında yapılan değişiklik ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması bakımından bir temel bir ilke olarak kabul

⁴⁵ Akkaya, s.32.

⁴⁶ Eren, Abdurrahman: Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri, Beta Yayınları, İstanbul, 2004, s.175.

⁴⁷ Özbudun, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 10.bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009, s.114.

⁴⁸ AYM, E.2015/68, K.2017/166, 29/11/2017.

⁴⁹ Özbudun, s.114.

edilmiştir.⁵⁰ Bu ilke ile araç ve amaç arasında rasyonel bir ilişki kurulmalı, amaç çok genel tutulmadan somut olarak belirlenmelidir.⁵¹ Ayrıca aracın, sınırlama amacını gerçekleştirilmesi için elverişli ve gerekli olması ve amaçla araç arasında bir orantı olması beklenmelidir.⁵² Kısaca ölçülülük ilkesi, araçla amacın ölçüsüz bir oran içinde bulunmaması durumudur.

Tüm bu açıklamalardan sonra kamusal alanda enfekte olmayanların da maske takma yükümlülüğünün Anayasa’da hangi temel hak ve hürriyet içinde değerlendirileceğinin tespiti önemlidir. Her hürriyetin Anayasa’da düzenlenmesini beklemek irrasyonel bir yaklaşım olacağı muhakkaktır. 1982 Anayasası’nda 17 ve 74’ncü maddeleri arasında toplamda 58 maddede temel hak ve hürriyetler düzenlenmiş olmasına rağmen aslında insan fiili sayısı kadar özgürlük vardır.⁵³ Bu bağlamda Anayasa’da açıkça düzenlenmemiş hürriyetlere “*isimsiz hürriyetler*” veya “*adı konmamış özgürlük hakkı*” gibi adlar verilmektedir.⁵⁴ Bu hürriyetler “*genel davranış özgürlüğü*” olarak kabul edilen ve Anayasa’da “*kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*” olarak isimlendirilen hak ile hürriyetlerdir.⁵⁵ Diğer taraftan insan haklarının her biri aslında bireylerin maddi ve manevi

⁵⁰ Atasoy, Ömer Adil: Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Yeni Bir Kavram: Ölçülülük İlkesi ve Yasa Uygulayıcılar Açısından Uyuma Zorunluluğu, https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf Erişim Tarihi: 29.09.2022.

⁵¹ Gören, s.51.

⁵² Dikmen Caniklioğlu, Meltem: Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız, <https://docplayer.biz.tr/182245333-Anlami-kapsami-ve-sinirlariyla-temel-haklar-ve-anayasalarimiz.html> Erişim Tarihi: 12.05.2021.

⁵³ Bu “isimsiz hürriyetler” in Anayasal dayanağı olarak 12/1 (*herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir*) ve ayrıca 17/1’de geçen “*maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı*” kabul edilebilir ve bu diğer hak ve özgürlüklere göre bir genel hükümdür; diğer hak ve özgürlükler ise *lex specialis*’ dir. Bkz. Gözler, 214.

⁵⁴ Gümüş, Ali Tarık: Türk Anayasası’nda Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2005,13(2), 133-172, s.149.

⁵⁵ Sağlam, s.42.

varlığını koruma ve geliştirmeyi hedefleyen araç olduğunu söyleyebiliriz.⁵⁶

Bu noktada insanın kendi bedeni üzerinde özgürce karar verme hakkı olan COVID-19 virüsü ile enfekte olmadığı halde kamusal alanda “maske takmama hürriyeti” veya “maske takmaya zorlanmaması hakkı” “*kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*” kapsamında değerlendirilebilir düşüncesindeyiz.

Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı, Anayasa’nın başlangıç kısmının altıncı paragrafında “*Her Türk vatandaşının...onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu*” belirtilmektedir. Anayasa’nın başlangıç kısmının Anayasa metnine dahil olup, Anayasa’nın 176’ncı maddesinin birinci fıkrasında “*Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahil*” şeklinde belirtilmiştir. Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı, Anayasa’nın başlangıç kısmından başka ayrıca 5’inci ve 17’nci maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasa’nın 5’inci maddesinde “*Devletin temel amaç ve görevleri... insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak...*” şeklindeki bu düzenlemenin özünde, bireyin gelişmesi ve her türlü toplumsal baskıdan bireyi koruması için devlete yükümlülük yüklemiştir.⁵⁷ Kişinin maddi ve manevi varlığının korunması, geliştirilmesi hakkı sadece saygı duyulması gereken negatif bir yükümlülük değil; devletin yaşama geçirilmesi gereken pozitif edimleri kapsayan bir yükümlülüktür. Bu durumda Anayasa, söz konusu hakkın sınırlandırılmasını değil, gerçekleştirilmesini hukuksal bir varsayım olarak kabul etmektedir. Ayrıca Anayasa’nın İkinci Bölümünde “*Kişinin Hakları ve Ödevleri*” başlığının altında düzenlenen 17’nci maddede “*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*” düzenlemesi ile bireylerin maddi ve manevi bütünlüğünü korunduğu hukuki değer, kişilik hakkına dahil olduğu⁵⁸ ve

⁵⁶ Ökçesiz, Hayrettin: Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları, İnsan Haklarının Gelişimi, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 1999. (Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları I) s.31.

⁵⁷ Akad, Mehmet: Teori ve Uygulama Açısından 1961 Anayasasının 10. Maddesi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1984, s.59.

⁵⁸ Dural, Mustafa. Ögüz, Tufan: Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku, C.II, 17. bs., Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016, s.104.

bireylerin kendi bedenlerine ilişkin sahip olduğu haklar, diğer hak ve özgürlükler açısından öncelikli kabul edildiğinden, Anayasa koyucusunun, bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını, en üstün hak olarak kabul ettiği söylenebilir.⁵⁹

Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını düzenleyen Anayasa'nın 17'nci maddesinde özel sınırlama nedenlerine yer verilmemiş olan bir temel hak ve hürriyettir. Ancak bu hakka ilişkin her ne kadar Anayasa'da hiçbir özel sınırlama nedenine yer verilmemiş olsa da bu hakkın sınırsız bir biçimde kullanılacağı anlaşılmamalıdır.⁶⁰ Diğer taraftan Anayasa ile özel bir sınırlama sebebi göstermemiş olsa dahi soyut ve içeriksiz bir özgürlük anlayışı kabul edilemez. Zira temel hak ve hürriyetler, yasal bir düzenleme ya da bir sınırlama olmasa bile sınırsız bir kullanım olanağına sahip olması mümkün değildir.⁶¹ Böylesi hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında ise “*Anayasal içeriksel sınırlar*” ile yani temel haklar “*başkalarının hakkı*”, “*Anayasaya uygun düzen*” ve “*ahlak yasaları*” ile sınırlandırılmıştır.⁶² Bu çıkarıma uygun bir şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da sınırsız hak anlayışını reddettiği görülmektedir.⁶³

IV. SAĞLIK MEVZUATINDA SALGIN HASTALIKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Türkiye’de kamu sağlığını ve özellikle de bulaşıcı ve salgın hastalıklarla⁶⁴ mücadele için temel Kanun, 24 Nisan 1930 tarihli 1593

⁵⁹ Hafizoğulları, Zeki: İnsan Hakkı Olarak Kişilik Hakları ve Kişilik Haklarının Korunması, AÜHFD, 1997, 46 (1-4), 1-40, s.5.

⁶⁰ Sağlam, Fazıl: 2001 Yılı Anayasa Değişikliğinin Yaratabileceği Bazı Sorunlar ve Bunların Çözüm Olanakları https://www.anayasa.gov.tr/media/5890/fazil_saglam.pdf Erişim Tarihi: 28.09.2022.

⁶¹ Sağlam, <https://www.anayasa.gov.tr>.

⁶² Gören, s.47.

⁶³ Golder/İNGİLTERE, A 18, 21.02.1975; Monnell et Morris/İNGİLTERE, A 115, 02.03.1987; Geouffree de la Pradelle/FRANSA, A 235-b, s.16.12.1992; Philis/ YUNANİSTAN, A 209, 27.08.1991; nakleden, Gözübüyük, Şeref. Gölcüklü, Feyyaz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.278.

⁶⁴ Kanun’da 28 yerde “sâri ve salgın hastalık” ibaresi geçmektedir. Sâri, (sâriye) “sirayet eden, bulaşıcı, geçici olan” anlamına gelmektedir. Bu

sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'dur (UHK). Kanun, toplam 309 maddeden oluşmakta olup, Kanun'un 29-122 maddeleri arasında sadece bulaşıcı ve salgın hastalıklar ve bu hastalıklarla mücadelede alınması gereken önlemler düzenlenmiştir. Kanun, 1930'lu yılların genel özelliklerini yansıtmakta ve o yılların bulaşıcı ve salgın hastalıkları ile ilgili yapılması gereken mücadele ve önlemler, düzenlemenin esasını oluşturmaktadır. Bu Kanun'un birinci maddesinde ülkenin sağlık koşullarını düzeltme ve milletin sağlığına zarar veren hastalık ve diğer etkenlerle mücadele ile gelecek nesillerin sağlıklı olarak yetiştirilmesini sağlamanın ve halka tıbbi ve sosyal destek vermenin devletin görevleri arasında olduğu belirtilmiştir. Kanun'un ikinci maddesinde genel sağlık ve sosyal yardımdan Sağlık Bakanlığı'nın sorumlu olduğu ayrıca özel idare ve belediyelere bırakılan sağlık hizmetlerini denetlemenin yanı sıra maddede tüm sağlık ve sosyal yardım ile ilgili işlerin de denetleme mercii olarak Sağlık Bakanlığı olduğu vurgulanmış, Kanun'un üçüncü maddesinde de Sağlık Bakanlığı'nın yerine getireceği görevler belirtilmiştir.⁶⁵

Kanun'un 23 ve 28'inci maddeleri arasında Umumi Hıfzıssıhha Meclislerinin (UHM) kurulması ve bu meclislerin görevleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre her il merkezinde sağlık müdürü, eczacı, askeri tabip, özel tabip, hükümet tabibi, maarif baytar, sahil sıhhiye merkezi ve belediye başkanından oluşan bu meclis ayda bir

nedenle biz de bulaşıcı ve salgın hastalık" ibaresini kullanmayı tercih ettik. <https://osmanlica.ihya.org/> Erişim Tarihi: 16.05.2023.

⁶⁵ Doğumu kolaylaştırmak ve çocuk ölümlerini azaltmak, doğum öncesi ve sonrası anne sağlığını korumak, Bulaşıcı ve salgın hastalıkların ülkeye girmesinin önlenmesi, Ülkede salgın ve bulaşıcı hastalıklar ile çok sayıda ölüme neden olan diğer nedenler ile mücadele, Tıp ve tıpla ilgili meslekleri denetlemek, ilaçları, bütün zehirli etkili ve uyuşturucu maddelerle yalnız hayvanlar için serum ve aşıları denetleme hariç her türlü serum ve açıları denetleme, Çocukluk ve gençlik ile ilgili sağlığın korunması ile ilgili işlerle çocuk sağlığı ve bünyesinin tamamlanması ile ilgili tesisatın denetlenmesi, okul, meslek ve çalışma sağlığının korunması, maden ve diğer şifalı suların denetlenmesi, Sağlık koruma tesisleri, bakteriyoloji laboratuvarları ve genel yaşamsal muayene ve tahliller ile ilgili tesislerin kurulması ve idaresi, mesleki eğitim kurumlarını kurma, yönetme ve bunlar gibi kurumları denetleme ve çalışma izni verme. Akıl hastalarının veya engellilerin kabul edecek kuruluş ve yurtları kurmak ve bunları denetlemek, göçmen sağlık işleri, cezaevlerinin sağlık şartlarını yapmak tıbbi istatistik düzenleme, sağlık yayınları ve propaganda, taşıma işleri sağlığını yürütmek.

toplanmaktadır. Bulaşıcı ve salgın hastalık durumlarında ise valinin daveti üzerine de toplanabilmektedir. UHM, 27'nci maddesinde genel nitelikte bir düzenleme ile bölgenin sağlık durumunu nazarı dikkate alarak şehir ve kasaba ve köylerin sağlık koşullarının düzeltilmesi ve bulaşıcı ve salgın hastalıklarının izalesine yarayan tedbirleri almakla yetkilendirilmişlerdir. UHK 27'nci maddesinde Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri 'nin bölgenin sağlık durumunu göz önüne alarak sağlığın düzeltilmesi ve mahzurlarının izalesine ilişkin gerekli tedbirleri alacağı hükme bağlanmakla beraber tedbirlerin içeriğine ilişkin bir belirleme düzenlemede yer almamaktadır. Ancak bu hüküm ile alınacak tedbirlerin temel hak ve hürriyetleri sınırlamayacak nitelikte olması gerektiği Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasına ilişkin hükmünün de bir gereğidir. Temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlama getiren tedbirlerin UHK' da olmaksızın bu kurullar tarafından alınması hukuka aykırı olacaktır. Kanun'da alınması gereken tedbirlere ilişkin bir düzenleme olmaksızın idarenin temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlama getirmesi ve söz konusu tedbirlere aykırılık durumunda idari para cezası uygulaması hukuka aykırı olacaktır.⁶⁶ Diğer taraftan Kanun'un 28' nci maddesinde de bulaşıcı ve salgın hastalıklarının izalesi ve bölge halkının sağlık durumunun iyileştirilmesi amacıyla UHM tarafından alınan bölgesel tedbirlerin yerine getirilmesi bakımından illerde vali ilçelerde ise kaymakamlar yetkili kılınmıştır.

Kanun'un 57'nci maddesinde o dönemde yaygın olan toplamda yirmi üç hastalık adı, liste halinde sıralanarak bu hastalıklardan birinin ortaya çıkması (zuhuru) veya bunlardan birinden şüphe edilmesi veya bunlardan birinden dolayı ölüm gerçekleşmesi veya ölümün bu hastalıklardan biri nedeniyle gerçekleşmesinden şüphelenilmesi hallerinde bu vakaların bildiriminin zorunlu olduğu belirtilmiş ve Kanun'da düzenlenen tedbirlerin alınacağı hükme bağlanmıştır. Kanun'un 64'üncü maddesinde ise 57'nci maddede sayılan hastalıkların dışında herhangi bir bulaşıcı ve salgın hastalığın ortaya çıkması durumunda bu hastalıkların ilan edilmesi ve **Kanun'da öngörülen tedbirlerin aynen alınması** hususunda Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Sağlık Bakanlığı) yetkili kılınmıştır.⁶⁷ Yani 57'nci maddede

⁶⁶ Akbulut, Berrin: Kabahatler Hukukunda Kanunilik İlkesi ve Covid-19 Nedeniyle Alınan Tedbirlere Aykırılık Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi-Journal of Penal Law and Criminology, 2021, 9(1), 197-253, s.248.

⁶⁷ Bkz. madde 64 – 57'nci maddede zikredilenlerden başka herhangi bir hastalık istilai şekil aldığı veya böyle bir tehlike baş gösterdiği takdirde o

listelenen hastalıklar, Kanun'daki yetkilerin kullanılması bakımından tüketici ve sınırlı sayıda (numerus clausus) olmayıp, güncelliklerinden ve örnek olmalarından ötürü sayılmışlardır.⁶⁸ Zira Kanun'un 64'üncü maddesi bu mahzuru gidermektedir. Nihayetinde Sağlık Bakanlığı, ilerleyen yıllarda 57'nci maddede sayılan hastalıklara ek olarak 58 hastalığa daha bildirim yükümlülüğü getirmiş ve ayrıca "*Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliği*" Ek 1'de 22/4/2020 tarihli 31107 sayılı Resmî Gazete 'de yapılan değişiklikle Yönetmeliğin Ek 1'ndeki bildirimde esas bulaşıcı hastalıklar listesine COVID-19 eklenmiş ve böylelikle toplamda 81 hastalığın bildirimi zorunlu kılınmıştır.⁶⁹

Kanun'un 57'nci maddesinde sayılan veya 64'üncü maddeye göre başka bir bulaşıcı ve salgın hastalığın ortaya çıkması durumunda ne gibi tedbirlerin alınacağına ilişkin düzenleme Kanun'un 72'nci maddesinde "*Memleket Dahilinde Sâri ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*" başlıklı ikinci bölümünün altında yine tahdidi olarak sayılmıştır.⁷⁰

hastalığın veya herhangi bir hastalık şeklinin memleketin her tarafında veya bir kısmında ihbarı mecburi olduğunu neşrî ilâna ve o hastalığa karşı bu kanunda mezkûr tedabirin kaffesini veya bir kısmını tatbika Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti salahiyyettardır.

⁶⁸ Şirin, Tolga: Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Anayasal Mücadeleye Giriş, Anayasa Hukuku Dergisi, 2020,9 (17), 43-146. s. 79.

⁶⁹ Bkz. Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliği, R.G. 30.05.2007, S. 26537., En son (Ek: RG-22/4/2020-31107) (1) COVID-19 eklenmiştir.

⁷⁰ Söz konusu tedbirler şu şekildedir.

Madde 72 – 57'nci maddede zikredilen hastalıklardan biri zuhur ettiği veya zuhurundan şüphelenildiği takdirde aşağıda gösterilen tedbirler tatbik olunur:

- 1- Hasta olanların veya hasta olduğundan şüphe edilenlerin ve hastalığı neşrî tamim eylediği tetkikatı fenniye ile tebeyyün edenlerin fennen icap eden müddet zarfında ve sıhhat memurlarınca hanelerinde veya sıhhi ve fenni şartları haiz mahallerde tecrit ve müşahade altına vaz'ı.
- 2- Hastalara veya hastalığa maruz bulunanlara serum veya aşı tatbiki.
- 3- Eşhas, eşya, elbise, çamaşır ve binaların ve fennen intana maruz olduğu tebeyyün eden sair bilcümle mevaddın fenni tathiri.
- 4- Hastalık neşreden haşarat ve hayvanatın itlafi.
- 5- Memleket dahilinde seyahat eden eşhasın icap eden mahallerde muayenesi ve eşyalarının tathiri.

Düzenlemede “57’nci maddede zikredilen hastalıklardan biri zuhur ettiği veya zuhurundan şüphelenildiği takdirde aşağıda gösterilen tedbirler tatbik olunur”. Söz konusu tedbirleri sade bir dil ile açıklamak gerekirse “(1) Hasta olanların, hasta olduğundan şüphelenilenlerin ve hastalığı taşıyıp yaydığı teknik inceleme ile belirlenenlerin, tekniğin gerektirdiği müddet boyunca evlerinde veya sağlık ve teknik koşullara sahip yerlerde sağlık memurları tarafından tecrit ve gözetim altında tutulması, (2) Hastalara veya hastalığa yakalananlara serum veya aşı uygulanması, (3) Hastalığa yakalanmış kişinin, eşya, elbise, çamaşır ve binaların ve teknik olarak bulaşmaya maruz olduğu belirlenen bütün maddelerinin temizlenmesi, (4) Hastalık yayan böcek ve hayvanların yok edilmesi, (5) Ülke içinde seyahat edenlerin gerekli yerlerde muayenesi ve eşyalarının temizlenmesi, (6) Hastalığın bulaşma ve yayılmasına neden olan gıda maddelerinin tüketiminin ve kullanımının yasaklanması, (7) İçinden bulaşıcı ve salgın hastalığa yakalanmış biri çıkan umumi yerlerin, tehlike geçinceye kadar kapatılması ve boşaltılması” şeklindedir.

Görüldüğü üzere söz konusu tedbirlerin içinde ne hastaların ne de hasta olmayanların maske takma zorunluluğunun düzenlenmediği açıktır. Kaldı ki tecrit etme ve rızası aranmaksızın tedavi etme tedbirleri hasta ve hasta olduğundan şüphe edilen kişilerle sınırlandırıldığı açıktır. Diğer taraftan 72’nci madde gereği alınacak tedbirlerin sınırlı sayıda (numerus clausus) olduğu da Kanun’un lafzından anlaşılmaktadır. Kanun koyucu belirtilen tedbirleri kıyas yolu ile genişletmeye müsait bir dil kullanmamış ancak Kanun’un 27’nci maddesi ile her ilde kurulan Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri’nin bulaşıcı ve salgın hastalıkların izalesi ve bölgenin sağlık durumunun iyileşmesi için “**tedbirler almaya yetkili kılınmıştır**” düzenlemesi ile Sağlık Bakanlığı COVID-19’un bulaşıcı ve salgın hastalık olarak ilan etmeye ve 72’nci maddede yer alan tedbirlerin alınmasına yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda yer alan tedbirlerin uygulanması ancak bulaşıcı ve salgın hastalık ilan edilmesinden sonra mümkündür.

Koruma amaçlı kişinin korunması başlığı altında düzenlenen ama aslında toplum sağlığını da korumayı amaçlayan bir

6- Hastalığın sirayet ve intişarına sebebiyet veren gıda maddelerinin sarf ve istihlakının men’i.

7- Dahilinde sâri ve salgın hastalıklardan biri zuhur eden umumi mahallerin tehlike zail oluncaya kadar set ve tahliyesi.

düzenleme de Türk Medeni Kanunu'nda⁷¹ yer almaktadır. Kanunun 432'inci maddesinde ağır tehlike arz eden bulaşıcı hastalık durumunda, koruma amacıyla hastalık taşıyan bireyin özgürlüğünün kısıtlanmasını ve zorla tedavi altına alınmasını hüküm altına alınmıştır. Bu maddeye göre, *“akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, ağır tehlike arzeden bulaşıcı hastalık veya serserilik sebeplerinden biriyle toplum için tehlike oluşturan her ergin kişi, kişisel korunmasının başka şekilde sağlanamaması halinde, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir”*.⁷² Düzenlemeye göre ağır tehlike arzeden bir bulaşıcı hastalığın varlığı durumunda, kişinin koruma amacıyla özgürlüğünün kısıtlanması hali, kişinin korunması amacına yöneliktir. Burada kişinin çevresine getireceği külfet ikinci planda olması nedeniyle eleştirilmiştir.⁷³

Tehlikeli salgın hastalıklarla ilgili bir diğer düzenleme de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer almaktadır. Kanun'un amacının düzenlendiği 1'inci maddesine göre kamu sağlığının korunması, Kanun'un amaçları arasında yer almaktadır. Bu noktada kamu sağlığının korunması ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek adına yetkili idari makamlar tarafından alınmış olan tedbirlere riayet edilmemesi halinde 5237 sayılı Kanun'un *“Kamunun Sağlığına İlişkin Suçlar”* başlığını taşıyan üçüncü bölümünde madde 195' de yer alan *“Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçunu”*⁷⁴

⁷¹ R.G. 8/12/2001, Sayı. 24607.

⁷² Bkz. madde 432- Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkol veya uyuşturucu Madde bağımlılığı, ağır tehlike arzeden bulaşıcı hastalık veya serserilik sebeplerinden biriyle toplum için tehlike oluşturan her ergin kişi, kişisel korunmasının başka şekilde sağlanamaması hâlinde, tedavisi, eğitimi veya ıslahı için elverişli bir kuruma yerleştirilir veya alıkonulabilir. Görevlerini yaparlarken bu sebeplerden birinin varlığını öğrenen kamu görevlileri, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadırlar. Bu konuda kişinin çevresine getirdiği külfet de göz önünde tutulur. İlgili kişi durumu elverir elvermez kurumdan çıkarılır.

⁷³ Kocaağa, Köksal: Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, X, (1,2), 33-54, s. 38.

⁷⁴ Bkz. madde 195- (1) Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayan kişi, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

oluşturmaktadır.⁷⁵ Suçla korunan hukuki yarar “*kamu sağlığı*” dır. Suçun hareket unsuru, bulaşıcı hastalığa yakalanan ve bu bulaşıcı hastalıktan ölen kimselerin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uyulmamasıdır.⁷⁶ Maddede geçen “*yetkili makamlarca alınan tedbir*” ibaresinde tedbirin içeriğinin ne olduğuna ilişkin takdir yetkisinin idari makamlara bırakılması nedeniyle bu düzenlemenin “*idarenin düzenleyici işlemleriyle suç yaratmaması*” ilkesine aykırılık teşkil ettiği söylenebilir.⁷⁷ Bu durumda kişinin bulaşıcı hastalık taşıdığı ya da risk grubuna dahil olduğu iddiasıyla 195’inci maddenin uygulanması söz konusu değildir ki aksinin kabulü kanunilik ilkesinin ihlali anlamına gelecektir.⁷⁸

Yine 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun⁷⁹ 13/F maddesine göre, polis, “*bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri yakalar ve gerekli kanuni işlemleri yapar*”. Bu düzenleme ile idari kolluğa bulaşıcı hastalığa yakalanmış ve toplum için tehlike arz eden bu kişileri yakalama yetkisi verilmiştir. Ayrıca bu yetkiye dayanılarak, karantina veya diğer tedbirlere uymayarak kaçan kişileri de yakalama hususunda kolluğun yetkilendirilmiştir.⁸⁰

Maske takma tedbirine ilişkin COVID-19 pandemisinin kamu sağlığı ve güvenliği yönünden tehlikeli olduğu tartışmasız olup COVID-19’un etkeni olan SARS CoV-2, damlacık ve temas yoluyla bulaştığı bilinmektedir. Öksürme ve hapşırma damlacık yoluyla bulaşan

⁷⁵ Kahraman, Recep: Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2020, 78 (2), 737-767, s.742.

⁷⁶ Artuç, Mustafa: Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s.1012.

⁷⁷ Önok, R. Murat: Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK m. 195), Anayasa Hukuku Dergisi, 2020, 9,147-186, s.157-159.

⁷⁸ Nişancı, Dilaver: Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın COVID-19 Özelinde Değerlendirilmesi, TBB Dergisi, 2020, (150), 85-122, s.106.

⁷⁹ R.G. 14/07/1934, Sayı. 2751.

⁸⁰ Hakeri, Hakan. Söğüt, İpek Sevdâ: Tıp Hukuku Açısından Bulaşıcı Hastalıklar, Adalet Dergisi, 2020/1 (64),57-85 s.72.

hastalıklarda, doğrudan bulaşmaya neden olabilmektedir. Bu tür bulaşmayı engellemenin yolu ise yüz maskesi kullanımı, el hijyeni uygulaması ve yüzeylerin temizliğinin sağlanmasıdır.⁸¹ Bu noktada COVID-19 virüsünün yayılmasını önleyici tedbirlerden biri olan maske kullanımı 04 Nisan 2020 tarihinde kapalı ve kalabalık alanlarda, toplu taşıma araçlarında, Pazar yerlerinde, toplu çalışılan işyerlerinde maske kullanımı zorunlu hale getirilmiştir.⁸²

Temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlandırılacağına ilişkin ölçüt bakımından kamusal alanda herkesin maske takmasına ilişkin Umumi Hıfzıssıhha Meclisinde alınan bu tedbirin uygulanması her ne kadar COVID-19 virüsünün yayılmasını önlemek için gerekli bir tedbir olsa da bu tedbir ile bireyin “*maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*”nın sınırlandığı da tartışmasıdır. Anayasa ile korunan “*kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*”nın sınırlandırılmasının ancak kanunla yapılması söz konusudur. Bu bağlamda kamusal alanda hasta olsun veya olmasın herkesi maske takmaya zorlama tedbirine ilişkin bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Ancak sınırlamaya ilişkin diğer ölçütlere de kısaca bakarsak bu tedbirin “Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine” aykırı bir tedbir olmadığını söyleyebiliriz.

V. İDARENİN HASTA OLMAYAN VATANDAŞLARA İDARİ YAPTIRIM İLE MASKE TAKMA YÜKÜMLÜĞÜ GETİRMESİNİN HUKUKA UYGUNLUĞU

İdari yaptırım, idarenin, “*kamu düzeni*”, “*kamu hizmeti*” ve “*kamu sağlığı*” gibi toplumsal faaliyetleri icra ederken kullandığı “*doğrudan, tali ve re 'sen*” bir yetki⁸³ ile düzeni ihlal edenlere yönelik herhangi bir yargı kararı olmaksızın elinde tuttuğu ayrıcalıklı gücüyle

⁸¹ Taş, Filiz: Covid-19 Pandemi Sürecinde Yetişkinler Arasında Yüz Maskesi Kullanma Pratiği ve Tekniği Üzerine Değerlendirme ve Öneriler, Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi 2020- 2(2), 73-88, s.53.

⁸² <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/turkiyenin-1-yillik-kovid-19la-mucadele-surecinin-tedbir-karnesi/2171001> Erişim Tarihi: 20.09.2020.

⁸³ Kurt, Hayrettin: İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, XVIII (1),131-178, s.132.

temel hak ve özgürlükler, doğrudan etkileyebilecek şekilde zor kullanma yetkisidir.⁸⁴ İdareye tanınan bu üstün yetki, kişilerin hukuksal güvenliklerinin sağlanması bakımından tartışmalı bir konu olmuştur.⁸⁵ Zira idare, kişilerden savunma dahi almadan direkt yaptırım uygulayabilmektedir.⁸⁶

Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında idari yaptırım, "(...) idarenin, bir yargı kararına gerek olmaksızın yasaların açıkça verdiği izinlere dayanarak idare hukukuna özgü yöntemlerle, doğrudan doğruya bir işlemi ile verdiği cezalara" tanımlanmış ve kanunilik ilkesine vurgu yaparak;⁸⁷ idarenin araya bir yargı kararı girmeden işlem yapma yetkisinin sınırlarını "*kanuni idare ilkesi*" ne işaret ederek belirlemiştir. Bu noktada "*kanuni idare ilkesini*" "*idarenin her türlü görünümüyle kanunlara dayanmasını*"⁸⁸ yani idarenin faaliyette bulunabilmesi bakımından, açıkça yasal dayanağının olması şeklinde anlaşılmalıdır. Ancak yasal dayanaktan anlaşılması gerekenin, idarenin yapacaklarının tek tek sayılması mı;⁸⁹ yoksa idarenin düzenleme yapma yetkisinin kanuni dayanağının olması ve idarenin kanun karşısında belli bir hareket serbestisinin de olması mıdır bu husus da tartışmalıdır.⁹⁰

Olağan veya olağanüstü dönem ayrımı yapılmaksızın hiçbir kurum veya makam, kaynağını Anayasa'dan almadan herhangi bir devlet yetkisini kullanamayacağı;⁹¹ bu noktada gerek Anayasanın 13'üncü

⁸⁴ Erdin, Burcu: İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması, 2012, 2, Ankara Barosu Dergisi, 239-276, s.242.

⁸⁵ Tan,Turgut: İdari Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Güvenceler, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan, Turhan Kitapevi, Ankara, 2005, s.100.

⁸⁶ Kurt, s.132.

⁸⁷ AYM, E. 1996/48 K. 1996/41, 23/10/1996, Aktaran Karabulut, Mustafa: İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, bs.1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 11.

⁸⁸ Karahanoğulları, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler, Turhan Kitapevi, Ankara, 2012, s. 51-52.

⁸⁹ Karahanoğulları, s.67

⁹⁰ Güneş, Turan: Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1996, s. 81, 88.

⁹¹ Aydınoğlu, Zeynep Nihal: İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında İdari Yaptırımlar, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, 2 (1), 11-43, s.19.

maddesi ve gerekse idarenin kanuniliğinin düzenlendiği Anayasanın 123/1' inci maddesi doğrultusunda kabahatlerin de kanun ile düzenlenmesi gerektiği sonucunu ileri sürebiliriz. Bu bağlamda Kabahatler Kanunu 4'üncü maddesi “(1) *Hangi fiillerin kabahat oluşturduğu, kanunda açıkça tanımlanabileceği gibi; kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriği, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle de doldurulabilir.* (2) *Kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarı, ancak kanunla belirlenebilir*” hükmü ve ayrıca özel kanunlarda da düzenledikleri alanlarla ilgili olarak, kabahatlere yer verebileceği göz önüne alındığında idare kanunun *kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriğini* de dikkate alarak ancak “*genel ve düzenleyici işlemlerle*”⁹² kabahatler öngörebilecektir. Bu bağlamda “*kanunilik ilkesi*” bağlamında kabahatler hukukunun ceza hukuku kadar “*sert ve tavizsiz*” olmadığını ve Kabahatler Kanunu’nda ceza hukukuna göre daha esnek bir düzenlemenin kabul edildiğini söyleyebiliriz.⁹³ Bu noktada hangi eylemlerin kabahat oluşturacağı kanunda açıkça tanımlanması gerektiği gibi devamında bunun zorunlu olmadığı, kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hüküm bulunmak şartıyla idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle bu hükmün içeriğinin doldurulmak suretiyle idarenin kabahatlere ilişkin belirleme yapabileceği belirtilmiştir.⁹⁴ Danıştay da bir kararında Kabahatler Kanunu’nun “*idari yaptırımlar konusunda genel kanun niteliğini haiz Kabahatler Kanunu, idari yaptırımlar konusunda, yalnızca yaptırımın türü, süresi ve miktarı bakımından mutlak olarak kanunilik ilkesini benimsemiş bulun [duğunu]*” ifade etmiştir.⁹⁵ Benzer şekilde Anayasa Mahkemesi de kabahatlere ilişkin olarak idarenin düzenleyici işlemlerle kabahatlerin içeriğinin belirlenmesini Anayasaya aykırı görmemiştir. “*Yasa koyucu tarafından suç oluşturan eylemin ve suçun unsurlarının saptanmasından, cezasının da yasada açıkça belirlenmesinden sonra uygulamaya yönelik olarak, uzmanlık ve yönetim tekniğine ilişkin ayrıntıların belirlenebilmesi*

⁹² İdarenin düzenleyici işlemleri, içerikleri bakımından kanunlara benzeyen ve tek bir kişiye uygulanacak olsalar dahi muhatabının ismen belirlenmediği ve bir kez uygulanmakla tükenmeyen, soyut, nesnel ve kural koyucu işlemlerdir. Bkz. Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, C.1, Ekin Kitabevi, Bursa, 2009, s.1153.

⁹³ Kula, Ayşegül: Kabahatler Kanunu’nun Genel Hükümleri, *TBB Dergisi* 2019,140, 43-70, s.56-57.

⁹⁴ Akbulut, s.7

⁹⁵ Danıştay 13. Daire, E. 2010/2490, K. 2013/2706, 01/11/2013.

*için yürütme organına yetki verilmesi, düzenleyici işlemlerle suç ve ceza oluşturma anlamına gelmeyeceğinden suç ve cezada yasallık ilkesine aykırılık oluşturmaz”.*⁹⁶

İnceleme konusu karara gelirse Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Kanun Yazarına Bozma İhbarnamesinde “5442 sayılı Kanunun 11-C ve 66’ncı maddesi gereği en büyük mülki idare amirinin kamu esenliğinin sağlanması için gerekli tedbirleri alabileceği, alınan bu tedbirlere aykırı davranılması durumunda Kabahatler Kanunu’nun 32’nci maddesi gereği idari yaptırıma tabi tutulacağını, ayrıca Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 64 ve 282’nci maddeleri de Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda yazılı yasaklara aykırı davranışlarda idari para cezası verilebileceği; bu bağlamda Bolu Valiliği Umumi Hıfzıssıhha Meclisinin usulüne uygun bir şekilde aldığı maske takma zorunluluğu kararına aykırı hareket edilmesi neticesinde Kabahatler Kanunu 32’nci maddeye göre değil 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 282’nci maddeye uygulanacağı” nı belirtmiştir.

⁹⁶ AYM, E.2004/84, K. 2004/124, 08/12/2004, R.G. 02.12.2005. Ayrıca bkz.: “Uygulanan cezaya dayanak olarak gösterilen 5326 sayılı Kanun’un 32. maddesine göre yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket etmek kabahat sayılmıştır. Bu kabahatin karşılığında idari para cezası öngörülmektedir. Bu cezaya, emri veren makam tarafından karar verilir. 5326 sayılı Kanun’un 32. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre kanunların bazı kabahatlerin kapsam ve şartlarını belirleyerek içeriğini idarenin genel ve düzenleyici işlemlerine bırakabilmesi mümkündür. Başka bir deyişle kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, miktarı zikredilen kuralda açıkça belirli olmakla birlikte hangi konularda ve hangi mercilerin emir yayımlayabilecekleri başka kanunlara bırakılmıştır. 5442 sayılı Kanun’un 11. maddesi; il valilerine il sınırları içinde huzurun, güvenliğin ve kamu esenliğinin sağlanması için gereken karar ve tedbirleri alma yetkisi vermiştir. Aynı Kanun’un 66. maddesine göre ise alınan bu kararlar usulen tebliğ veya ilan olunur; bu tedbir veya kararlara aykırı davranışlar, mahallî mülki amir tarafından 5326 sayılı Kanun’un 32. maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır”, Anayasa Mahkemesi B.N. 2014/920, 25.5.2017, R.G.T.20.7.2017, Sayı 30129.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile mülki idare amirlerine huzur ve güvenliği sağlaması için bazı önemli yetkiler tanımaktadır.⁹⁷ İl İdaresi Kanunu'nun 11/C ve 32/Ç maddelerinde⁹⁸, “il ya da ilçe sınırları içinde, huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanmasının ve önleyici kolluk yetkisinin vali ya da kaymakamın ödevlerinden olduğu, anılan amirlerin bunları sağlamak için gereken karar ve önlemleri alacağı; alınan ve ilan olunan karar ve önlemlere uymayanlar hakkında aynı Kanunun 66'ncı maddesinin uygulanacağı” özetle belirtilmiştir. İl İdaresi Kanunu 11-C düzenlemesinde görüldüğü üzere “il sınırları içinde” ibaresiyle başlamakta; ayrıca Kanun illere özgü hükümlerin yer aldığı bir düzenleme olup Olağanüstü Hal Kanunu⁹⁹ gibi ülke geneline, yönelik düzenlemeler için çıkarılmış bir kanun değildir.

Anılan Kanun'un 66'ncı maddesin de ise “İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler, mahallî mülkî amir tarafından Kabahatler Kanununun 32' nci maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır”¹⁰⁰ denilmek

⁹⁷ Nişancı, s.105.

⁹⁸ Bkz. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nun m.11-C maddesi “İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir. (Ek cümle: 25/7/2018-7145/1 md.) Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır”.

Madde 32 –Ç) “İlçe sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi kaymakamın ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için kaymakam gereken karar ve tedbirleri alır; Bu hususta alınan ve ilan edilen karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 66'ncı madde hükmü uygulanır”.

⁹⁹ R.G.27/10/1983, Sayı.18204.

¹⁰⁰ Bkz. madde 66 – (Değişik: 23/1/2008-5728/125 md.) “İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler, mahallî mülkî amir tarafından Kabahatler Kanununun 32'nci maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır. (Ek cümle: 27/3/2015- 6638/16 md.) Ancak, kamu düzenini ve güvenliğini veya kişilerin can ve mal emniyetini tehlikeye düşürecek toplumsal olayların baş

suretiyle kamu düzenin bir unsuru olan kamu esenliğini sağlama amacıyla vali veya kaymakam tarafından usulüne uygun bir şekilde alınan ve ilan edilen tedbirlere riayet etmeyenlere ilişkin İl İdaresi Kanunu 66'ncı maddesi Kabahatler Kanunu'nun 32'nci maddesine yollama yaptığı görülmektedir.¹⁰¹

Kabahatler Kanunu “*Emre aykırı davranış*” başlığı altında düzenlediği 32'nci maddesi ise yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlere uymayanlara idari para cezasının uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre 11 ve 32'nci madde gereğince alınması gereken tedbirler “*genel sağlığın korunması*” amacıyla değil “*genel güvenliğin sağlanması*” amacıyla alınacak tedbirler olduğu ve bu durumda ise mülki idare amirinin salgın hastalıkları önlenme amacıyla alacağı tedbirlere aykırı davranışlara ilişkin Kanun'un 66'nci madde yollamasıyla Kabahatler Kanunu'nun 32'nci maddesi gereğince cezalandırılması da söz konusu olmayacaktır.¹⁰² Diğer taraftan kamu esenliği ifadesinin genel sağlığı da kapsadığını ve dolayısıyla sağlık hususunda da tedbirler alınabileceğini varsayarsak dahi yine de alınması gereken önlem; ancak o hastalığa yakalanmış kişilere yönelik olması gerektiği tartışılmazdır.¹⁰³

Bu bağlamda Özel Daire'nin 14/12/2020 tarihli kararında tedbirlere aykırılık durumunda Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi uyarında idari para cezası verileceği öngörülmüş ancak 12/01/2021 tarihinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı “*idare tarafından getirilen*

göstermesi hâlinde vali tarafından kamu düzenini sağlamak amacıyla alınan ve usulüne göre ilan olunan karar ve tedbirlere aykırı davranışlar, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır”.

¹⁰¹ Bkz. Kabahatler Kanunu madde 32 (1) “*Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk lirası idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir.*

(2) Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir.

(3) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526'nci maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır”.

¹⁰² Nişancı, s.113.

¹⁰³ Doru, Seyit Rasim: “COVID-19 (Koronavirüs) Salgını Sürecinde Yapılan İdari Muamelelerin Hukuka Uygunluğu ve İdarenin Sorumluluğu Meselesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası,2020, 78 (2), 769-807, 777-778.

maske takma mecburiyetinin ihlal edilmesi halinde “emre aykırı davranış” tan dolayı 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun m.32 gereği değil 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 282. maddesi gereği idari para cezası uygulanacağı” na ilişkin itiraza binaen Daire, söz konusu kabahate karşı uygulanacak idari para cezasının Kabahatler Kanunu’na göre değil UHK m.282 uyarınca olduğu şekilde itirazı aynen kabul etmiştir. Ancak Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 282’nci maddesinde açık bir şekilde “Bu Kanunda yazılı olan tedbirler” ibaresi kullanılmış olup “bu Kanun gereği alınan tedbirler” gibi bir ibare kullanmamıştır. Kanun’un 57’nci maddesinde sayılan veya 64’üncü maddeye göre başka bir bulaşıcı ve salgın hastalığın ortaya çıkması durumunda alınacak tedbirler Kanun’un 72’nci maddesinde tahdidi olarak sayıldığından ve bu tedbirler ancak bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış kişilere uygulanacak tedbirler olması bakımından bu durumda UHK’ da sayılmayan tedbirlere aykırılık durumunda idari yaptırım uygulanması söz konusu yaptırımı hukuken tartışmalı hale getirmiştir.

VI. SONUÇ

Covid-19 Pandemisi son yüzyılın küresel ölçekte en önemli sağlık sorunlarından biri olduğu tartışmasızdır. Bu dönemde devlet kamu sağlığını korumak için çok sayıda tedbir almak durumunda kalmıştır. Alınan bu tedbirlerden biri de kamusal alanda Covid-19 virüsüne enfekte olup olmadığına bakılmaksızın herkesin maske takma zorunluluğu idi. Bu tedbire aykırı hareket edenlere de idari para cezası uygulanarak tedbirin sıkı bir şekilde uygulanması amaçlanmıştır. İncelenen Yargıtay 19. Ceza Dairesi’nin 09.11.2020 tarihli 2020/4354 E.- 2020/14250 K. Sayılı kararına konu olan olay: Covid-19 pandemisinin başlarında işlek bir caddeye giriş yapmak isteyen maskesiz Kabahatli, bekçiler tarafından 392,00 TL idari para cezası uygulanmış. Söz konusu birey idari para cezasının iptali için Sulh Ceza Hakimliğine müracaat etmiş, Sulh Ceza Hakimliği söz konusu idari para cezayı iptal etmiştir. Bunun üzerine Adalet Bakanlığı kanun yararına bozma istemi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na müracaat etmiş ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı “Kanun Yararına Bozma İhbarnamesi” ile Yargıtayın ilgili dairesine müracaat etmiştir. Özel daire de “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Umumi Hıfzıssıhha Meclislerine bulaşıcı ve salgın hastalıkların izalesi için gereken tedbirleri alma yetkisini verdiğini, Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri tarafından belirlenen tedbirlerin icrasında en büyük mülki idare amiri tarafından icra edileceği düzenlendiğinden vali ve kaymakamların

Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri tarafından bulaşıcı ve salgın hastalıkların kontrolü için önerdiği tedbirleri uygulamada yetkili olduğunu ve bu nedenle söz konusu idari para cezalarının yerinde olduğunu belirterek Kanun Yararına Bozma talebini kabul ederek Sulh Ceza Hakimliği kararını ortadan kaldırmıştır.

Yapılan değerlendirme sonucunda devletin kamu sağlığını koruma görevi bulunmakla birlikte; Pandemi döneminde Covid-19 virüsünün bulaşıp bulaşmadığına bakılmaksızın kamusal alanda herkesi maske takmaya zorlamak “genel davranış özgürlüğü” olarak kabul edilen ve Anayasa’da “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” olarak isimlendirilen hürriyetin sınırlandığı tespit edilmiştir. Pandemi döneminde olağanüstü hâl ilan edilmediğinden temel hak ve hürriyetlerin olağan dönemlerde sınırlandırılması düzenleyen 13’üncü madde kapsamında somut durum değerlendirildiğinde: 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile 13’üncü maddede belirtilen ve “genel sağlığın” da içinde bulunduğu dokuz farklı genel sınırlama sebebinin ortadan kaldırılması ve “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı”nın düzenlendiği 17’nci maddesinde de özel sınırlama sebebi olmadığından bu durum tartışmalı bir hal almıştır. Hiçbir hürriyetin sınırsız olmayacağı ve Anayasal içeriksel sınırlar” ile yaklaşımı ile temel haklar, “başkalarının hakkı”, “Anayasaya uygun düzen” ve “ahlak yasaları” ile sınırlandırılabilir. Sınırlamanın sınırı olarak Anayasa, öncelikle sınırlamanın Kanun ile yapılmasını ve “*Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı*” olamayacağını belirtmiştir. Bu noktada bulaşıcı ve salgın hastalıklara ilişkin Kanuni düzenlemeler incelenmiş ve kamu sağlığına ilişkin Umumi Hıfzıssıhha Kanunu dışındaki düzenlemeler de dahil hiçbirinde hastalık durumunda dahi maske takmaya zorlama tedbirine rastlanılmamıştır. Bu noktada tüm tedbirlerin tek tek sayılamayacağına ilişkin yaklaşımla Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Umumi Hıfzıssıhha Meclisleri ’nin bölgenin sağlık durumunu göz önüne alarak sağlığın düzeltilmesi ve mahzurlarının izalesine ilişkin gerekli tedbirleri alacağı düzenlenmiş olmakla beraber tedbirlerin içeriğine ilişkin bir belirleme düzenlemede yer olmadığından bu düzenleme ile alınacak tedbirlerin temel hak ve hürriyetleri sınırlayacak nitelikte olmaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile mülki idare amirlerine, huzur ve güvenliği sağlaması için bazı önemli yetkiler tanımlanmıştır. Kabahatler Kanunu’nda yetkili makamlar tarafından alınan tedbirlere uymayanlara idari para cezasının uygulanacağı hüküm altına alınmış olmakla beraber

söz konusu düzenlemeye göre 11 ve 32’nci madde gereğince alınması gereken tedbirler “*genel sağlığın korunması*” amacıyla değil “*genel güvenliğin sağlanması*” amacıyla alınacak tedbirler olduğu ve bu durumda ise mülki idare amirinin salgın hastalıkları önlenme amacıyla alacağı tedbirlere aykırı davrananlara ilişkin Kabahatler Kanunu’nun 32’nci maddesi gereğince cezalandırılması da söz konusu olmayacağı tespit edilmiştir.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda yazılı tedbirlere aykırı davrananlar hakkında idari para cezasının düzenlendiği 282’nci maddesinde de açık bir şekilde “Bu Kanunda yazılı olan tedbirler” ibaresi kullanılmış olup “bu Kanun gereği alınan tedbirler” gibi bir ibare kullanmadığından Kanun’un 57’nci maddesinde sayılan veya 64’üncü maddeye göre başka bir bulaşıcı ve salgın hastalığın ortaya çıkması durumunda alınacak tedbirler Kanun’un 72’nci maddesinde tahdidi olarak sayıldığından ve bu tedbirler ancak bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış kişilere uygulanacak tedbirler olması bakımından bu durumda Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda sayılmayan tedbirlere aykırılık durumunda idari yaptırım uygulanması mümkün değildir.

Son olarak, Covid-19 gibi küresel bir salgın ihtimalinin gündemde olduğu bu dönemde idarenin kamusal alanda hasta olmayanlara dahi tıpkı maske takma tedbirine zorlaması gibi olası bir Maymun Çiçeği Pandemisinde yine kamusal alanda herkese maske ve eldiven takmaya zorlaması da aynı şekilde hukuki olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKAD, Mehmet: Teori ve Uygulama Açısından 1961 Anayasasının 10. Maddesi, İÜHF Yayınları, İstanbul 1984.
- AKBULUT, Berrin: Kabahatler Hukukunda Kanunilik İlkesi ve Covid-19 Nedeniyle Alınan Tedbirlere Aykırılık Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi-Journal of Penal Law and Criminology, 2021, 9(1), 197-253, s.248.
- AKKAYA, Hikmet Murat: Vücut Bütünlüğüne Yönelik Rıza Aranmadan Gerçekleştirilen Müdahaleler, Adalet Yayınevi, 2019, Ankara.
- ARTUÇ, Mustafa: Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- AYDINOĞLU, Zeynep Nihal: İdarenin Kanuniliği İlkesi Bağlamında İdari Yaptırımlar, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, 2 (1), 11-43, s.19.
- BEZMEZ, Serap. BROWN, Charles. BLAKNEY, Richard: Redhouse Büyük El Sözlüğü, İngilizce-Türkçe, Türkçe- İngilizce, 17. bs., Sev Yayınları, İstanbul, 2017.
- CEVİZCİ, Ahmet: Felsefe Sözlüğü, 5. bs., Say Yayınları, İstanbul, 2015.
- DEMİRKOL, Mustafa: Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi, Balkan Journal of Social Sciences / Balkan Sosyal Bilimler Dergisi ICOMEP 2017, Özel Sayı, 17-27, s.23.
- DORU, Seyit Rasim: “COVID-19 (Koronavirüs) Salgını Sürecinde Yapılan İdari Muamelelerin Hukuka Uygunluğu ve İdarenin Sorumluluğu Meselesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2020, 78 (2), 769-807, 777-778.
- DURAL, Mustafa. Öğüz, Tufan: Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku, C.II, 17. bs., Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.
- DÜNDAR, Sezer Tijen: 1982 Anayasasına Göre Özel Sınırlama Sebebi Bulunmayan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sorunu ve Anayasa Mahkemesi Kararları, Anayasa Hukuku Dergisi, 2014, 3(5), 375-411, s. 377.

- ERDİN, Burcu: İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması, 2012, 2, Ankara Barosu Dergisi, 239-276, s.242.
- EREN, Abdurrahman: Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.
- GÖNÜL, Mustafa: Anayasal Normlar Hiyerarşisi ve Temel Hakların Korunmasındaki İşlevi, Avrupa Anayasa Mahkemeleri VIII. Konferansı'na sunulan basılmamış Tebliğ, Ankara, 1990, s. 5-14.
- GÖREN, Zafer: Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2007, 2 (12), 39-59, s.47.
- GÖZLER, Kemal: Anayasa Hukukuna Giriş, 25.bs., Ekin Yayınevi, Bursa, 2018.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref. GÖLCÜKLÜ, Feyyaz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.
- GÜMÜŞ, Ali Tarık: Türk Anayasası'nda Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Koruma ve Geliştirme Hakkı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2005,13(2), 133-172, s.149.
- GÜNEŞ, Turan: Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1996.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki: İnsan Hakkı Olarak Kişilik Hakları ve Kişilik Haklarının Korunması, AÜHFD, 1997, 46 (1-4), 1-40, s.5.
- HAKERİ, Hakan. Söğüt, İpek Sevda: Tıp Hukuku Açısından Bulaşıcı Hastalıklar, Adalet Dergisi, 2020/1 (64),57-85 s.72.
- KAHRAMAN, Recep: Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2020, 78 (2), 737-767, s.742.
- KARABULUT, Mustafa: İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, bs.1, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- KARAHANOGULLARI, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler, Turhan Kitapevi, Ankara, 2012.
- KOCAAĞA, Köksal: Koruma Amacıyla Özgürlüğün Kısıtlanması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, X, (1,2), 33-54, s. 38.

Covid-19 Pandemi Sürecinde İdarenin Maske Takma Tedbirine İlişkin Yargıtay Kararının Hukuki Değerlendirilmesi (Yargıtay 19. Ceza Dairesi 2020/4354 E., 2020/14250 K., 09.11.2020 T.)

KULA, Ayşegül: Kabahatler Kanunu'nun Genel Hükümleri, TBB Dergisi 2019,140, 43-70, s.56-57.

KURT, Hayrettin: İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, XVIII (1),131-178, s.132.

NİŞANCI, Dilaver: Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın COVID-19 Özelinde Değerlendirilmesi, TBB Dergisi, 2020, (150), 85-122, s.106.

ÖKÇESİZ, Hayrettin: Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları, İnsan Haklarının Gelişimi, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 1999. (Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları I).

ÖNOK, R. Murat: Bulaşıcı Hastalıklara İlişkin Tedbirlere Aykırı Davranma Suçu (TCK m. 195), Anayasa Hukuku Dergisi, 2020, 9,147-186, s.157-159.

ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 10.bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2009.

SAĞLAM, Fazıl: Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, 1.bs., AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982.

ŞİRİN, Tolga: Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Anayasal Mücadeleye Giriş, Anayasa Hukuku Dergisi, 2020,9 (17), 43-146. s. 79.

TAN, Turgut: İdari Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Güvenceler, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan, Turhan Kitapevi, Ankara, 2005.

TAŞ, Filiz: Covid-19 Pandemi Sürecinde Yetişkinler Arasında Yüz Maskesi Kullanma Pratiği ve Tekniği Üzerine Değerlendirme ve Öneriler, Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi 2020- 2(2), 73-88, s.53.

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul, 1993.

İnternet Kaynakları

ATASOY, Ömer Adil: Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Yeni Bir Kavram: Ölçülülük İlkesi ve Yasa Uygulayıcılar Açısından Uyma Zorunluluğu,

https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/at_asy.pdf Erişim Tarihi: 29.09.2022.

DİKMEN CANIKLIOĞLU, Meltem: Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız, <https://docplayer.biz.tr/182245333-Anlami-kapsami-ve-sinirlariyla-temel-haklar-ve-anayasalarimiz.html> Erişim Tarihi: 12.05.2021.

<https://ihop.org.tr/ekonomik-sosyal-ve-kueltuerel-haklar-komitesi/> Erişim Tarihi: 16.05.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=h%C3%BCrriyet&p=m> Erişim Tarihi: 22.09.2023.

<https://osmanlica.ihya.org/> Erişim Tarihi: 16.05.2023.

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.04.2023.

<https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/turkiyenin-1-yillik-kovid-19la-mucadele-surecinin-tedbir-karnesi/2171001> Erişim Tarihi: 20.09.2020.

<https://www.anayasa.gen.tr/madde13.htm> Erişim Tarihi: 18.05.2021.

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2021.

SAĞLAM, Fazıl: 2001 Yılı Anayasa Değişikliğinin Yaratabileceği Bazı Sorunlar ve Bunların Çözüm Olanakları https://www.anayasa.gov.tr/media/5890/fazil_saglam.pdf Erişim Tarihi: 28.09.2022.

SAĞLAM, Mehmet: Ekim 2001 Tarihinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri Sonrasında, Düzenlendikleri Maddede Hiçbir Sınırlama Nedenine Yer Verilmemiş Olan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırı Sorunu, Anayasa Yargısı, 2002,18, (1), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939124> Erişim Tarihi: 29.09.2022.

Kararlar

AYM, E.2015/68, K.2017/166, 29/11/2017.

AYM, E. 1996/48 K. 1996/41, 23/10/1996.

Danıştay 13. Daire, E. 2010/2490, K. 2013/2706, 01/11/2013.

Covid-19 Pandemi Sürecinde İdarenin Maske Takma Tedbirine İlişkin Yargıtay Kararının
Hukuki Değerlendirilmesi (Yargıtay 19. Ceza Dairesi 2020/4354 E., 2020/14250 K.,
09.11.2020 T.)

AYM, E.2004/84, K. 2004/124, 08/12/2004.

Anayasa Mahkemesi, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen)
ve Diğerleri Başvurusu, B.N. 2014/920, 25.5.2017,
R.G.T.20.7.2017, Sayı 30129.